

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐSÉG:

Zöldfa-utca 31-ik szám.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

Egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre 12 kor. negyedévre 6. A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztői irodába.

Tartalom: Az uszora-törvényjavaslatról. *Dr. Balogh Jenő* egyetemi tanártól. — A kereskedelmi üzletek átruházása. *Dr. Fenyő Sándor* nagyváradai ügyvédttől. — *Jogirodalom:* 1. A tulajdonjog alaptanai. Irta dr. Ágoston Péter nagyváradai kir. jogakad. tanár. 2. A birtok védelme a magyar jogban, különös tekintettel a kodifikációra. Irta dr. Nyári Jenő. *Dr. Szladits Károly* törvényszéki bírótól. — *Törvénykezési Szemle:* A száz koronán alóli soimás perben hozott ítélet végrehajthatóságáról. *Göllner Károly* kir. táblai bírói című és jellegű kir. járásbírótól. — A Kbt. 111—114. §-airól. *Halmi Bódog-tól.* — Különfélék.

Melléklet: Curiai Határozatok. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

Az uszora-törvényjavaslatról.

Az újabb kor büntető törvényhozásának történetében az uszorára vonatkozó rendelkezések változása a legérdekesebb tünetek egyike.

I. *Törvényhozási előzmények és a külföldi jogok.* A XVIII. század közepétől fogva több mint egy századig az a felfogás volt uralkodó, hogy a törvényhozásnak a törvényes kamatlábat meghaladó kamatok kikötését vagy szedését kell büntetnie.

Ez álláspont tarthatatlanságának felismerését a XVIII. század végén, illetőleg némely államokban csak a XIX. század folyamán követte az uszoratörvények eltörlése.

Míthogy az ilyképpen felszabadított uszora több államban óriási pusztításokat tett: újból felismerték a büntetőjogi szabályozás szükségességét, de mivel a korábbi tényálladéki ismérvek (a kamatmaximum átlépése) rég tarthatatlannak bizonyult: a törvényhozások, jelesül az 1880 május 24-éről kelt német birodalmi és az 1881 május 28-iki osztrák uszora-törvény¹ új ismérveket kerestek.

Külön uton járt az angol, a francia és az olasz törvényhozás. Anglia 1854-ben eltörölte uszoratörvényét és csak 1900-ban szabályozta a pénzkölcsönüzletet.²

Franciaországban, melynek jogi irodalma nem tárgyalja behatóbban e kérdéseket, még az elavult 1850-iki törvény van hatályban és a Btk.-nek a gazdasági visszaélésekre vonatkozó rendelkezései nem kielégítőek.

Olaszországnak nincs uszoratörvénye.³ Az 1889. évi Btk.-nek 415. cikke csak a kiskorúak és gondnokság alá helyezették szükségleteinek, szenvedélyeinek és tapasztalatlanságának kihasználását bünteti, szigorubbán ugyan, de körülbelül ugyanolyan tényálladékkal, mint Btk.-ünk 385. §-a.

De az uszoratörvény hiányát Olaszországban is sokszor élénken érezték. 1894-ben Della Procca és Aguglia képviselők, 1900-ban pedig Gianturco igazságügyminiszter terjesztettek be olyan javaslatokat, melyek a német törvény

¹ E törvényeket magyar fordításban közöltem «Az uszora ellen» cím alatt a Magyar Gazdaszövetség által kiadott gyűjteménynek 65—69. lapjain.

² A Money-lenders Act-nak magyar fordítását közöltem id. helyen 71—73. ll.

³ Az olasz irodalomnak idevágó fontosabb termékei a következők: Andreani Delle leggi contro l'usura 1888; A. Farese Dell'usura 1897. Az olasz folyóiratokban régebben e tárgyról értekeztek: Vidari a Carlo F. Ferraris által szerkesztett «Annuario delle scienze giuridiche, sociali e politiche II. évf. (1881) 1—32. ll.; Miraglia L'usura et il diritto a «Filangieri» folyóirat 1884. évf.; Comonaco a Schupfer-féle Rivista critica II. évf.

mintájára készültek. E javaslatok a parlamenti viszonyok folytán nem váltak törvényekké.⁴

II. *Az uszora fogalmának kiterjesztése minden kétoldalu jogügyletre.* A fentebb említett német és osztrák törvények csak a hitelezés vagy fizetési halasztás adása alkalmával elkövetett uszoráról rendelkeztek. Több államban azonban csakhamar bebizonyult, hogy az uszorások a kötelezetteknek egész gazdasági létét tervszerűleg szokták kizsákmányolni és erre a célra a legkülönbözőbb kétoldalu jogügyleteket (különösen munkabérei szerződés, állatok tartása és vétele, adásvétel, földterület átengedése stb.) használták fel, amit a német irodalom — bár egyáltalán nem találóan — «dologi, illetőleg áru-uszora» elnevezéssel jelölt meg.

Az uszora fogalmának a hitelezésre való korlátozása miatt már most számos uszorás jellegű ügylet büntetlen maradt és a tisztességes üzleti forgalomnak, valamint a gyengébb kereskedelmi osztályoknak megvédése végett az eddigi, elégteleneknek bizonyult törvényhozási rendelkezések helyett újakat kellett keresni.

Egy társadalmi egyesület: a németországi «Verein für Socialpolitik» jelölte meg először az e tárgyban szerintem egyedül helyes utat: mindenekelőtt tüzetes adatgyűjtéssel felderítette, hogy a gazdasági visszaéléseknek különösen milyen fajai veszélyeztetik némely alsóbb társadalmi osztályoknak vagyoni létét és ezen az alapon vizsgálta aztán a társadalmi, kormányzati és törvényhozási intézkedéseknek azt a nagy összességét, amely ezen üzemek visszaszorítására legalkalmasabbnak mutatkozik.⁵

A társadalompolitikai egyesület által összegyűjtött gazdag anyag felhasználásával alkotta meg a német törvényhozás az 1893 június hó 19-én kelt novellát, mely (a német Btk.-be beszurt 302. a) §.) bünteti az uszorát, ha az «valamely kölcsönre vagy fizetési halasztás adására vagy más oly kétoldalu jogügyletre vonatkozólag, mely ugyanezen gazdasági célok-nak szolgálni van hivatva», követtetett el, továbbá (302. e) §.) bünteti azt is, aki «más, mint a 302. a) §-ban meghatározott fajú jogügyletre vonatkozólag iparszerűleg vagy szokásszerűleg» uszoráskodik.⁶

⁴ A fentebbi adatokat Brusa Emil turini egyetemi tanár, az olasz u. n. «classicus» iskolának jelenlegi vezére volt szíves felkérésem folytán a múlt évben velem közölni. Ugyanő a következőket is írja: «Meg kell azonban vallanom, hogy különösen egyes, főleg mezőgazdasággal foglalkozó vidékeken (régions) az uszoratörvény hiányát eléggé érezzük. Az 1889. évi «legge della sicurezza publica» 67—71. cikkei tartalmazzak ugyan szabályokat a kézizálog-kölcsönügyletről, de ez a hiányt egyáltalában nem pótolja».

⁵ A társadalompolitikai egyesület a német birodalomban pusztító uszorás-ügyleteket négy csoportra osztotta, megkülönböztetvén a pénz- és hitelügyleti, az állatok vétele és bérbeadása körül üzött, továbbá a föld- és az áru-uszorát. Ezen négy csoportra nézve kérdőpontokat állapított meg és az azokra vonatkozó adatok közlésére vidékenként kért föl egyes, az illető vidék viszonyainál fogva legalkalmasabbnak mutatózó egyéneket, a társadalom legkülönbözőbb rétegeinek önzetlenebb és lelkiismeretesebb munkásai közül. A jelentések és vélemények gyűjteménye «Der Wucher auf dem Lande, Berichte und Gutachten, veröffentlicht vom Verein für Socialpolitik, Leipzig, 1887. (Schriften des Vereins für Socialpolitik, Band 35)» cím alatt tétetett közzé. E gyűjtemény tartalma hazai viszonyaink szempontjából is nagyon tanulságos.

⁶ E tczikk teljes szövegét közöltem id. véleményem 65—68. ll.

Szintén nemcsak a hitelezésre, hanem minden kétoldalu jogügyletre vonatkozólag bünteti az uzsorát a Stooss Károly bécsi tanár által a schweizi szövetség tanács megbízásából szerkesztett javaslat (1894. évi szövegezés 80—81. cikk) és az 1902 május 22-iki norvég Btk. (296., 297. §§.) is.⁷

III. *Hazai jogunk és reformja.* Az uzsoráról és káros hitelügyletekről szóló hazai törvényünk (1883: XXV. tcz.) az 1880. évi német és az 1881. évi osztrák uzsoratorvény alapján készült és azok álláspontját emeli érvényre.

E törvény hatálybalépte után az uzsora tovább is pusztított és ezenfelül a gyakorlati alkalmazásban még egy körülmény növelte a bajokat.

Habár Zsögöd-Grosschmid Béni t. kartársam fényesen és meggyőzően bizonyította,⁸ hogy törvényhozásunk az uzsora tényálladékát nem szorította a kölcsönügyletek körére, mindamelllett Curiánknak mind polgári, mind büntetőtanácsai ismételve azt a felfogást emelték érvényre, hogy az id. tcz. «csakis kölcsön- és (vagy illetőleg) hitelezési ügyletek esetében alkalmazható.»

E bírósági gyakorlat következtében az uzsorás-ügyleteknek különböző fajtái — amint ezt hivatalos adatok is minden kétségen felül helyezték — hazánk egyes vidékein az alsóbb néposztályoknak jelentékeny részét, akadályozás és megtorlás nélkül, pusztíthatták, sőt tönkre is tették, illetőleg a legszegényebb osztályoknak gazdasági erejét évtizedeken át lenyűgözték.

E tény felismerése után az igazságügyi kormány, továbbá egyes érdekelt körök, kongresszusok és tanácskozmányok az utóbbi években tüzetesen vizsgálták az uzsorára vonatkozó hazai adatokat. Az idevágó vizsgáldások közül kiváló figyelmet érdemelnek azok a nagybecsű tanulmányok, melyeket a Magyar Gazdaszövetség igazgató-választmányának 1901. évi november 22-én tartott ülésén (első sorban, de nem kizárólag, az u. n. gabonaelővételi ügyletek körül felmerült panaszok folytán) több szakférfitől kívánt és amelyek közül főleg Kunz Jenő, Králik Lajos és Zsögöd-Grosschmid Béni véleményei válnak ki, továbbá a Gazdaszövetség által 1902 május hóban tartott tanácskozmány.⁹

Meglepő, hogy a hazánkban gyűjtött adatok, melyek egészükben még nincsenek közzétéve,¹⁰ mily sok irányban tüntetnek fel hasonló visszaéléseket azokkal, melyeket a németországi társadalompolitikai egyesület által tartott tanácskozmány másfél évtized előtt megállapított. Mi okozta ezt? Az-e, hogy egyes üzleti körök hazánk területén is megpróbálkoztak a német birodalomban már hasznosaknak bizonyult bizonyos ügyletekkel, vagy más tényezők, ennek el-

⁷ Fordításukat közöltem id. h. 70—71. ll. Teichmann baseli tanár közlése szerint (Gerichtssaal LXII. k. 178—188. ll.) a norvég javaslatnak idevonatkozó §-ai a törvény szövegében változatlanul maradtak.

⁸ A Magyar Gazdaszövetség felkérése folytán irt nagybecsű tanulmányában; közölte «Az uzsora ellen» című gyűjteményben és különlenyomatban is. Idevonatkozó rész id. gyűjt. 95—132. ll. A hitel- és reáluzsora közti különbség ugyanott 183. l. van kifejtve.

⁹ E véleményeket és a tanácskozmány jegyzőkönyveit egy kötetbe foglalva kiadta a Magyar Gazdaszövetség ily cím alatt: «Az uzsora ellen». Budapest, 1902. 288 l. A tanácskozmányon 'szövegezett törvénytervezet' terjesztett elő Angyal Pál pécsi kartársam (id. gyűjtemény 254—256. ll.), aki tervezetét bővebb indokolással a «Magyar Kodifikáció» szaklap II. évf. 1. és 2. számaiban is közzétette. Ezenfelül említendő dr. Csillag Gyula egyetemi tanárnak 1901-ben az O. M. G. E. codificatio-nális bizottsága részére irt becses tanulmánya.

¹⁰ Az országnak minden vidékén hivatalosan gyűjtött számos adatot közöltem a Gazdaszövetség felhívása folytán irt véleményemben. (Idézett gyűjt. 73—80. ll.) A Gazdaszövetség szaktanácskozmányán több tag, így: a máramarosi viszonyokról Mihályi Flóris (id. gyűjt. 229—237. ll.), a kassai kir. ítélő tábla területére nézve Berczelly Jenő (idézett gyűjt. 239—241. ll.), a királyhágóntuli megyékből Betegh Imre (idézett gyűjt. 243—244. ll.), Torontálmegyéből Poroszkay Béla (idézett gyűjtemény 244—246. ll.), Törökszentmiklósról Kuthss Bálint (id. gyűjt. 246—249. ll.), az erdélyi részekből Gidófalvy István kolozsvári kir. közjegyző (idézett gyűjt. 274—278. ll.) közölt adatokat.

döntését gazdasági viszonyainknak alaposabb ismerőjére kell bíznom.

Ez a bizonyított tény megmagyarázza, hogy a Magyar Gazdaszövetség által felkért véleményezők közül több kiváló szakférfi is törvényhozásunk számára a német, 1893. évi novellához hasonló rendelkezéseket javasolt azon az alapon, hogy gazdasági életünkben ugyanolyan bajok mutatkoztak, mint amilyenekkel szemben a most említett újabb intézkedés célirányosnak bizonyult.¹¹

Azonban az uzsora tényálladékának szűk körvonalozásán felül más okok is mellőzhetlenné teszik tételes jogunknak módosítását és kiegészítését. Ilyen főleg törvényünknek az a szabálya, hogy az uzsora rendszerint csupán magánindítványra üldözhető, ami a legtöbb esetben kizárja a bűncselekmény megtorolhatóságát, sőt az uzsorás-ügyletek érvényteleníthetőségét is.

Már itt ki kell emelnem, hogy a magyar javaslat nem követte a fentebb említett tanácsokat, hanem új utakat vág, nem másolja a német novellát és az utóbbiban nem érintett számos kérdést is szabályozván, egészében önálló alkotásnak tekinthető.

IV. *A javaslat jelentősége, tartalma és némely részlete.* Az igazságügyi kormány megbízásából 1902-ben több szakférfi (Baumgarten Izidor, Szászy Béla és e sorok írója) készített tervezeteket az 1883. évi XXV. tcz. módosítása tárgyában.

E tervezetek alapján 1902 novembertől 1903 januárig Plósz Sándor igazságügyminiszter elnöklete alatt szűkebbkörű tanácskozmány tartatott.

Plósz Sándor igazságügyminiszter a személyes vezetése mellett kidolgozott és a korábbi tervezetektől gyökeresen eltérő törvényjavaslatot a képviselőházhoz f. évi május 29 én nyújtotta be.¹²

1. A javaslat jelentőségét abban látom, hogy ez a kis embereket védő törvényhozási intézkedéseket kezdeményez, a mennyiben az alsóbb néposztályok tagjainak (kisiparosoknak, kisbirtokosoknak, napszámosoknak, stb.) helyzetét iparkodik biztosítani az uzsorás-ügyletekkel szemben és megóvni törekszik őket a gazdasági létüket fenyegető kizsákmányolástól.

2. Törvényünk értelmében az uzsorás-ügylet rendszerint csak a bűnvádi eljárás során és csak akkor érvényteleníthető, ha a büntető bíróság az uzsorát megállapította. Ezzel szemben a javaslat nagyon helyesen felállítja azt az általános magánjogi szabályt, hogy minden uzsorás-ügylet, (amelynek fogalmát a 6. §. határozza meg,) semmis és habár esetleg nem is büntethető, azt a polgári perben minden esetre érvényteleníteni lehet. Ha az uzsora bűncselekményt is megállapít, az általános szabályok szerint a sértettnek választásától függ, vajjon az adhæesio útján a bűnperben vagy polgári per útján kívánja-e az uzsorás-ügyletet érvényteleníteni.

A most említett alapon a javaslat különválasztja az uzsorának magánjogi (6. §.) és büntetőjogi (1. §) fogalmát¹³ és az uzsorás-ügyleteknek csak egyes eseteit, illetőleg bizonyos esetét csupán feltételesen, t. i. ha tervszerűleg volt elkövetve, nyilvánítja büntetendőeknek.

Mínthogy a magánjogi fogalmat megállapító 6. §. tar-

¹¹ E nézettel szemben éles gunnyal kel ki Zsögöd-Grosschmid. (Id. vél. 90—92. ll., továbbá 180. és köv. ll.)

¹² A javaslatnak egyes rendelkezéseit eddig bíralták: Edvi Illés Károly t. barátom (Budapesti Hírlap 1903 június 6-iki 153. sz. 1—2. ll.) és dr. Oláh Dezső (Jog XXII. évf. 1903 június 7-én megjelent 23. sz.); tüzetesen tárgyalta Angyal Pál barátom. (Magyar Jogász-Ujság II. évf. 12. sz. 237—241., 13—14. sz. 257—261.)

¹³ E cikk keretében ezen fogalmaknak minden részletével nem foglalkozhatom. Tüzetesen tárgyalja azokat Angyal id. ért., id. h. 239—241. és 257—260.

talmazza a tágabb, az általános szabályt; minthogy továbbá az uzsora ellen nem a bünvádi eljárás során, hanem a polgári per útján lehet hatályosabban küzdeni és így általában a javaslatnak magánjogi rendelkezéseire helyezném a főszólyt: ezeknél fogva részemről inkább helyeselném, ha a 6. §. helyzetnék előbbre. A javaslat kétségkívül kizárólag azért választotta az ellenkező sorrendet, mert az 1883: XXV. tcz.-et kívánja módosítani, illetőleg kiegészíteni, tehát annak rendszeréhez csatlakozott.

Az 1. §-ban büntetendő uzsorának két lényegesen eltérő ismérvekkel bíró csoportja van egybefoglalva. Ennek következtében ez a § tultömött, illetőleg nehézkes és minden esetre kívánatos, hogy ez a két tényálladék a későbbi bizottsági tárgyalások folyamán két külön §-ba választassék szét. Egyébként az 1. §-ban szabályozott két csoportnak ilyen bifurcatioja igazságügyminiszterünknek egészen önálló eszméje, melynek külföldi előképe nincs.

Az uzsora eseteinek első csoportja az, midőn az uzsorát akár hitelnyújtás és általában bármely szolgáltatásának előlegezése fejében, akár a másik felet terhelő kötelezettség teljesítésére engedett halasztás vagy a másik fél ellen fenálló valamely követelésének módosítása vagy megszüntetése fejében, a vele szerződő fél szorult helyzetének, könnyelműségének, értelmi gyöngeségének vagy tapasztalatlanságának kihasználásával, köt ki, a maga vagy harmadik személy javára, oly vagyoni előnyt, amely a saját szolgáltatásának értékét az eset körülményeihez képest feltűnően aránytalan mértékben meghaladja.

A javaslat, okulva a bírósági gyakorlatunkban az 1883: XXV. tcz. értelmezése körül keletkezett, bár helytelenül megszorító értelmezésen, szükségesnek találta a részletező, részben magyarázó szövegezést. Ezt könnyű bírálni és kifogásolni, de akkor, midőn Zsögöd-Grosschmidnek mélyreható jogi fejtegetései (id. h. 95—132.) bírósági gyakorlatunkban teljesen hatástalanok maradtak, e részletezés szükségességét nem lehet elvitatni. Ez a részletezés azt jelenti, hogy büntetendő lesz az az uzsora, amely bármely vagyoni értékű szolgáltatásra irányuló kétoldalú szerződésnél felmerülő hitelezés (előlegezés) körül követtetik el, valamint az is, amelyet a hitelező már fenálló követelésének módosítása vagy megszüntetése alkalmából utólagosan követ el.

«Bármely más esetben», vagyis a fentebbi körülírás alá nem eső jogügyleteknél, t. i. a javaknak egyidőben végbemenő cseréjét közvetítő szerződéseknél az uzsorás-ügylet éppen a forgalmi érdekek megbénításának elkerülése végett csak akkor büntetetik, ha az uzsorásfél a másik fél szorult helyzetének, könnyelműségének, értelmi gyöngeségének vagy tapasztalatlanságának tervszerű kihasználásával köti ki vagy szerzi meg a szintén fentebb körülírt feltűnő vagyoni előnyt. Az uzsorás-ügyleteknek ez a második csoportja tehát csak akkor fog büntetetté, ha tervszerű kiszámítással köttetett. Tervszerűség hiányában is azonban az uzsorás-ügylet magánjogilag, polgári per útján érvényteleníthető lesz.

Az 1. §. ellen ezideig Edvi Illés Károly igen t. barátom intézte a 12. jegyzetben idézett cikkében a legélesebb támadást. Ilyen tekintélyes oldalról jövő bírálattal — legalább e cikknek szűk kerete által engedett mértékben — foglalkoznom kell.

T. barátom mindenképp előtt felveti a kérdést: «Mi az uzsora lényege?» s erre így felel: szolgáltatás és ellenszolgáltatás olyan mértékű aránytalansága, amely az egyik szerződő fél anyagi romlását előidézni vagy fokozni alkalmas. «Ez utóbbi ismérvek az anyagi romlásnak» lényeg gyanánt való felállítása sem a tételes jog, sem az elmélet szempontjából, egyáltalában semmivel sem igazolt. Maga tételes törvényünk is csak alternative, az uzsorának egyik meghatározásánál említi az anyagi romlást és az 1883: XXV. tcz. 1. §-a, tekintet nélkül a kölcsönvevő anyagi romlásának elő-

idézésére,¹⁴ uzsorát állapít meg akkor is, «ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közt szembeötlő aránytalanság mutatkozik.»

Ha végigtanulmányozzuk a hatályban levő fentebb (I. és II. alatt) említett törvényeket és törvényjavaslatokat, az osztrák törvényt kivéve, egyik sem állapítja meg az uzsora ismérveül a károsítottak gazdasági romlását és az osztrák is nem anyagi, hanem gazdasági romlást említ.

Részemről ezt az ismérvet nemcsak nem emliteném az uzsora lényegének, hanem nem is venném fel a tényálladékba. Azt ugyanis: mikor kezdődik, illetőleg fokozódik valakinek vagyoni romlása? lehetetlen biztosan eldönteni. Ezenfelül az anyagi romlás előidézése éppen a legszegényebb néposztály tagjaira nézve nem volna a büntetendőségnek elégséges ismérve. A kinek semmije sincs, az nem juthat vagyoni vagy anyagi romlásba, mert jelenleg is teljesen vagyontalan, már pedig részemről határozottan legnagyobb szólyt helyezek arra, hogy lehetőleg megakadályoztassanak, illetőleg megtoroltassanak azok az üzelmek, melyekkel a legszegényebb munkások, kisiparosok, napszámosok, stb. gazdasági erejét (munkabéri szerződés, stb. útján) hazánk számos vidékén is a hivatalos adatok szerint is (1. 10. jegyzet) az üzletszerű uzsorások felháborító módon kizsákmányolják. Legnagyobb szólyt helyezek erre abból az okból is, mert a könnyelmű pazarlókat semmiféle törvényhozás sem fogja az uzsorás ügyletektől megóvni, ellenben a gyengébb osztályokat megfelelő intézkedésekkel meg lehet menteni.

Edvi Illés Károly ur kifogásaival szemben részemről helyeslem, hogy a javaslat védeni kívánja az értelmileg gyengéket is, akik t. i. szellemi tehetségeik gyarlóságánál fogva nem tudják a szolgáltatás és ellenszolgáltatás mértékét helyesen megítélni, valamint hogy oltalmazza az uzsorás kizsákmányolásával szemben nemcsak azt, aki vagyoni szorultságban, hanem pl. szeretett gyermekének súlyos betegsége következtében vagy más hasonló intellektuális kényszer hatása alatt szorult helyzetben van.

Meg vagyok győződve afelől is, hogy mihelyt a cikkíró urnak ideje lesz a javaslatot mélyebben tanulmányozni, ha kiindul abból, hogy az 1. §-ban egybefoglalt két esetet elközlönítve kell szemügyre venni, a javaslatot nem fogja oly érthetetlennek tartani, mint id. cikkében.¹⁵

3. A javaslat az uzsora bűncselekményének tényálladékai ismérvei közül nem vette fel a szokás-, illetőleg üzletszerűséget. Ezt feltétlenül helyeslem, egyrészt azért, mert e fogalmak jelentménye ma is szerfelett vitás, másrészt, mert azok felvétele esetében az uzsora megállapíthatása nagyon megnehezítetténe.

4. A hazánk egyes vidékein elharapódzott uzsora lehető visszaszorításának biztosítékát nem a jelenlegi büntetési tételek emelésében, hanem a tényálladékai ismérveknek kiszélesítésében a hivatalból való üldözhetés megállapításában és abban látom, hogy ha a törvényhozás az uzsorának vagyoni felelősségét jelenlegi jogunknál szigorubbán állapítja meg; végre, ha az uzsora megállapítása esetében mód lesz nyújtva a polgári eljárásnak, különösen a végrehajtási intézkedéseknek felfüggesztésére.

Igen helyeseknek tartom a javaslatnak azon rendelkezéseit (7—10. §§.), melyek a feleknek visszatérítési kötelezettségét, valamint a polgári és a büntető eljárás viszonyát állapítják meg.

Egyébként az uzsorának minősített eseteiben (2. §.) a büntetés emelése elég jelentékeny. Mig ugyanis az 1883:

¹⁴ A mint már Angyal kartásam (id. ért. 240. l.) kiemelte, ezt maga Edvi Illés Károly is (A büntetőtörvénykönyv magyarázata 2-ik kiad. III. k. 561.) így tanítja.

¹⁵ Edvi Illés Károly barátom bírálatának egyéb részleteivel szemben csatlakozom azokhoz, a miket Angyal Pál kartásam (id. ért.-ben) bővebben kifejtett. Az 1. §-ban említett ismérveket különben fentebb (2. alatt) fejtegettem.

XXV. tcz. 2. §-a értelmében a büntetésnek legkisebb mértéke egy nap¹⁶ fogház, a javaslat szerint a rendes minimum hat havi börtön volna.

Figyelembe véve bíróságainknak azt a többször jelentkező hajlandóságát, hogy a büntetésnek legkisebb mértékét közelítik meg vagy alkalmazzák, ez mégis jelentékeny szigorításnak tekintendő.¹⁷

A javaslat 2. §-ának utolsó bekezdésében és a 3. §-ában tervezett új mellékbüntetések (kiutasítás, eltiltás az engedélyhez kötött ipar vagy foglalkozás folytatásától) bizonyára hatályosak lesznek. Az elítéltetésnek hírlapi uton való közzététele, melyet egyesek az előkészítő tárgyalásokon mellékbüntetésül szintén ajánlottak, főleg azért mellőztetett, mert az a könnyelmű emberek előtt az üzletszerű uzsorások részére valóságos reklám gyanánt szolgált volna. Felhívás volna arra, kihez forduljanak.

5. Nagy jelentőségűnek és feltétlenül helyesnek tartom, hogy a javaslat megszünteti az uzsorának magánindítványi jellegét. Ezt a javaslat természetesen nem mondja ki kifejezetten, hanem az által, hogy az eljárás megindításához nem kíván magánindítványt és így a hivatalból való üldözés szabályát állítja vissza.

Bizonyítottam tartom, hogy az 1883: XXV. tcz.-nek a magánindítványt kívánó rendelkezései nagy mértékben előidézték az uzsora elharapódzását és gátul szolgáltak az érélyes megtorlásnak.

Az alsóbb néposztályokhoz tartozó sértettek ugyanis nem tudnak és nem mernek élni az indítványozás jogával. Nem ismerik a törvénynek a magánindítvány alakításait szabályozó rendelkezéseit, nem mernek feljelentést tenni az uzsorás ellen, a ki őket gazdaságilag teljesen leigázta és a kitől gazdasági létük függ; különben is legtöbbször gyámoltalanok arra, hogy a bíróság segélyéhez forduljanak. Az a védő, oltalmazó jelleg, amiben a javaslatnak egész jelentőségét látom (l. fentebb IV. 1. alatt), csak akkor fog teljesen érvényesülhetni, ha a közhatóságok vagy egy erőskezű kormánybiztos, stb. hivatalból is utját vágthatják az egész vidékeket tönkretévő uzsora pusztításainak.

V. *A kereskedelem érdekei.* A javaslat a legnagyobb gonddal kerüli a tisztességes kereskedelem megbénítását.

A javaslat természetesen az uzsorának mint magánjogi, mint büntetőjogi fogalmánál csak az általános körvonalakat határozza meg, az adott esetben a bírói mérlegelés dönt. «Az eset körülményeihez képest» való mérlegelése pedig (1. és 6. §§.) teljes módot nyújt a bíróságnak arra, hogy az illető ügyletből kikötött vagy szerzett vagyoni előnynek és a szolgáltató értékének arányát helyesen egybevehesse és így az ügylet érvényességét, illetőleg a büntetőséget helyesen és igazságosan dönthesse el.

Ezenfelül a javaslat a nem hitelezési ügyleteknél csak a számító jellegű, tervszerű kihasználást bünteti, a kedvező alkalomnak egyszerű felhasználását pedig megtorlás nélkül hagyja (1. §. második mondat); kifejezetten kiveszi (II. §.) hatálya alól az oly kereskedelmi ügyleteket, melyek által a fél a vagyoni előnyt bejegyzett kereskedő terhére kötötte ki vagy szerezte meg, valamint a 8%-ot meg nem haladó kamatnak vagy kamat tekintete alá vonható más vagyoni előnynek kikötését vagy szerzését, stb.

Ezek a rendelkezések és hazai tapasztalataink, melyek bizonyítják, hogy bíróságaink és közigazgatási hatóságaink (jelesül a törvényhatóságok közigazgatási bizottságai) két évtizeden át az 1883: XXV. tcz. rendelkezéseit nemcsak

¹⁶ Egészen tarthatatlan tételes törvényünknek az a rendelkezése, hogy a minősített, súlyosabb esetekben a büntetés minimuma egy napi, a nem minősített esetekben ellenben (1883. évi XXV. tcz. 1. §.) egy hónapi fogház.

¹⁷ Ezt nem látom kiemelve Angyal Pál barátom cikkében, mely (id. h. 261.) egyébként enyhéknek találja a javaslat büntetési tételeit.

kiterjesztőleg nem értelmezték, hanem határozottan megszorítólag alkalmazták, az érdekelt köröknek teljes megnyugtatót nyújtanak a felől, hogy a javaslat törvénynyé válta esetén nem fogja sérteni a tisztességes kereskedelemnek jogos érdekeit.

VI. *Eredmények.* A bizottsági tárgyalások folyamán a javaslatnak egyes rendelkezései előreláthatólag módosulni fognak. Ez a módosítás egyes irányokban (pl. az 1. §-ban szabályozott két kategóriának külön §-okba való kettéválasztására nézve) kívánatos is; egészben véve azonban a javaslat jelenlegi szövegezésében is nagyon becses munkát és tétéles jogunkhoz képest több irányban jelentékeny haladást jelent.

A javaslat szerkesztésével és benyújtásával Plósz Sándor igazságügyminiszter növelte a törvényelőkészítés terén is szerzett eddigi nagy és maradandó érdemeit.

Sajnos, hogy törvényhozásunknak újabb alkotása a hazánk egyes vidékein pusztító uzsorával szemben máris elkésett és így szerfelett kívánatos volna, hogy az országgyűlés a javaslattal mielőbb foglalkozhatnék.

Dr. Balogh Jenő,
egyetemi tanár.

A kereskedelmi üzletek átruházása.

Igen gyakran háborította fel jogérzetünket azon nagyon elharapódzott visszaélés, hogy kereskedők, amikor kötelezettségeik esedékessé váltak, estétől-reggelig egyszerűen tuladtak az egész áruraktáron, nem félve cselekményük büntetőjogi következményétől, s a hitelező követelésétől teljesen elesett vagy kénytelen volt, hogy a veszett fejszének legalább nyele kerüljön, az adós által dictált egyezségi feltételeket elfogadni.

Az igazságügyminiszter által benyújtott és a kereskedelmi üzletek átruházásáról szóló törvényjavaslat ezen abusust akarja megszüntetni. Kérdés azonban, hogy a most beterjesztett törvényjavaslat képes lesz-e a gyakorlatban azt az eredményt létrehozni, amit céloz.

Nem kívánok a törvényjavaslatban foglalt intézkedések jogi részével foglalkozni s csak azt keresem, vajon a törvényjavaslat azon rendelkezése, hogy az üzlet átvevője a kereskedelmi üzlet előbbi kötelezettségeiért a hitelezőkkel szemben már a törvény erejénél fogva felelős, javítani fog-e a helyzeten s kevesbiteni fogja-e a hitelezők kijátszására irányuló csalárd üzletátruházások számát.

Nézetem szerint a törvényjavaslat ezen fentvázolt intézkedése éppen ez irányban bír legkevesebb gyakorlati érdekel. Támogatja ezen nézetemet maga a törvényjavaslat indokolása is, amikor szószerint ezt mondja: «insolid kereskedők, akiknek az üzleten kívül többnyire semmijük sincs, egyenesen azért szokták üzletüket átruházni, hogy magukat hitelezőik irányában fenálló kötelezettségeik alól kivonják s e végből vagy számbavehető ellenérték nélkül ruházzák át az üzletet *olyas valakire, aki velök a hitelezők kijátszására nézve egyetért.*» Ez utóbbi ugyanis a gyakoribb eset, s az ilyen egyént, aki a kereskedővel az üzlet átruházásánál, a hitelezők megkárosítására már eleve egyetért, absolute nem érinti a törvényen alapuló azon kötelezettség, hogy ő az átruházó kereskedő hitelezőinek anyagilag felelős, mert az ilyen egyén rendszerint egy vagyontalan strohmann, akit teljesen vagyontalan-sága folytán nem érdekel az, vajon adós-e vagy sem, s a hitelező a törvény intézkedése alapján egy vagyontalan személy helyett kettőt kap, követelése azonban továbbra is teljesen behajthatlan marad. Ha pedig az üzlet átvevője jóhiszemű harmadik személy, aki az üzletért a kellő értéket megadja, nem lehet jogi indokot találni arra, hogy a rosszhiszemű átruházó felelősségét, akit a törvény jogosan sujt-hat, a jóhiszemű harmadikra áthárítani lehessen.

De egy káros gyakorlati eredményt hoz létre a törvény-